

Н. А. Рудас

Лебедин

ЛЕБЕДИН – село Шполянського району Черкаської області. Знаходиться у верхів'ї р. *Турія* (притока [Великої Висі](#), бас. *Південного Бугу*), за 92 км від обл. центру, за 12 км від райцентру та залізнич. ст. Шпола. Пл. 14 км². Насел., за переписом 2001, становило 4611, станом на 2014 – 4075 осіб (переважно українці). Побл. села, за 0,5 км від автомоб. шляху Л.–Шпола виявлено поселення трипіл. культури. Писемні джерела вказують на існування Л. вже у 1-й пол. 15 ст., коли укр. землі перебували в складі Великого князівства Литовського (після Люблін. унії 1569 – під владою Польщі). У Литов. метриці зазначено, що князь Казимир віддав Л. на Вілен. сеймі 1448 Івашку Львовичу. За одним із нар. переказів, назва походить від прізвища першопоселенця козака Лебедина, за ін. – від того, що у цій місцевості водилося багато лебедів. На карті франц. інж. і військ. картографа 17 ст. Г.-Л. де Боплана на цих землях позначений однойм. ліс. масив. 1482 згадується як вотчина Федора Глинського. На село багато разів нападали татари. Жит. брали участь у Визв. війні під проводом Б. Хмельницького, гайдамац. русі, Коліївщині. Після 2-го поділу Польщі 1793 Л. відійшов до Рос. імперії. У 19 – на поч. 20 ст. – село Чигирин. пов. Київ. губ. За люстрацією 1552 належало Я. Кельбовському та М. Грибуновичу, потім перебувало у власності польс. князів Конєцпольських, Любомирських, рос. князів і поміщиків Г. Потьомкіна, М. Висоцького, Лопухіних і Роговських. 1779 зі своїх володінь князь Ф.-К. Любомирський виділив частину землі для будівництва [Лебединського Свято-Миколаївського жіночого монастиря](#) (нині підпорядк. УПЦ МП). 1808 мешкало 2663, 1816 – 2869, у 1-й пол. 1860-х рр. – 3,5 тис. осіб. 1846 у Л. засн. цукрово-рафінад. завод, який мав 19 парових котлів на 1200 к. с. (1875–76 – 945, 1899 – 1028 робітників). 1875 відкрито 2-класне парафіял. училище. Наприкінці 19 ст., окрім цукроварні, працювали гуральня та цегельня. Під час воєн. дій 1918–20 влада неодноразово змінювалася. 1923–28 – у складі Матусів. р-ну; від 1932 – Київ., від 1954 – Черкас. обл. Під час голодомору 1932–33 померла 1651 особа. Багато лебединців було репресовано. 1934 на базі цукр. заводу розпочалося спорудження одного з найпотужніших у СРСР насінневого заводу (спеціалізувався переважно на випуску насіння цукр. буряків, у 1990-х рр. перекваліфікувався на вирощення зерн. і тех. культур). Від 2 серпня 1941 до 26 січня 1944 – під нім.-фашист. окупацією. Діяло рад. підпілля. На фронтах 2-ї світової війни воювало бл. 1 тис. односельців. Нині у Л. – заг.-осв. школа, дитсадок;

Будинок культури; фельдшер.-акушер. пункт. Діє реліг. громада УПЦ КП. Л. оточений Шполян., Лебедин. і Граб. лісами. Є Митниц. гідрол. заказник місц. значення (болото, пл. 39,3 га, заповідается від 1979). Пам'ятки архітектури: Микол. церква (1800), Преображен. церква (1826), земська лікарня (1880), гол. корпус цукр. заводу (1904). Зберігся дерев'яний вітряк кін. 19 – поч. 20 ст. Встановлено пам'ятник рад. підпільникам, які загинули під час 2-ї світової війни, пам'ятний знак жертвам голодомору 1932–33. Серед видат. уродженців – економіст [М. Герасименко](#), філософ [В. Колодяжний](#), літературознавець *В. Півторадні*; політ. і військ. діяч, публіцист [Я. Зозуля](#), громад. діяч, меценат [В. Кохно](#); Герої Рад. Союзу *І. Морозов* і *П. Турян*, повний кавалер ордена Слави *Л. Пишний*. Село відвідував Т. Шевченко. Восени 1952 на насіннєвому заводі відбувся літ. вечір [Остапа Вишні](#).

Фотоілюстрації

Рекомендована література

1. Похилевич Л. Сказания о населенных местностях Киевской губернии. К., 1864;
2. Біла Церква, 2005;
3. Шевчук В. Історія Шполянського краю. Чк., 2003;
4. Шполянщина 1923–2003: Люди. Події. Факти. Чк., 2004;
5. Гончаренко В. А. Черкащина в легендах та переказах. Чк., 2006.

Покликання на статтю:

Лебедин / Н. А. Рудас // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-53556>. – Останнє поновлення : 1 січ. 2023.

2001-2023 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).